

Archeologisch bodembeheer

MEERJARENPROGRAMMA 2008-2012

Met jaarprogramma 2008

Afspraken maken is één, deze nakomen is twee, dit goed doen is de kunst.

In de SIKB maken overheid en bedrijfsleven samen praktijkgerichte kwaliteitsrichtlijnen voor milieuhygiënisch en archeologisch bodembeheer. Doel is het zoveel mogelijk voorkomen van fouten in de hele keten van onderzoek, realisatie en besluitvorming. Een kwaliteitsrichtlijn schept duidelijkheid voor opdrachtgever, opdrachtnemer en toezichthouder.

De SIKB biedt instrumenten voor eenvoudiger en beter bodembeheer

Inhoud

1.	Contouren van de toekomst	5
1.1	Impulsen voor een betere kwaliteitsborging.....	5
1.2	Koers.....	7
1.3	Activiteiten in de periode 2008 – 2012 (meerjarenprogramma).....	8
2.	Jaarprogramma 2008	9
2.1	(I) Verdere implementatie van het stelsel.....	9
2.2	(II) Inhoudelijke beleidstoepassing	11
2.3	(III) Verbeteren van het toezicht	14
Bijlage 1	Een terugblik op 2007 en waar staan we nu?	15
Bijlage 2	Overzicht van documenten in beheer bij het CCvD	17
Bijlage 3	Schema (door)lopende en nieuwe projecten 2007-2008.....	18
Bijlage 4	Afgeronde projecten 2007.....	19

Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
Büchnerweg 1 Postbus 420 2800 AK Gouda
telefoon 0182-540675 fax 0182-540676

Leeswijzer

Dit Meerjarenprogramma loopt van 2008 tot en met 2012. U vindt hierin de visie van SIKB op kwaliteitsborging in het archeologisch bodembeheer (hoofdstuk 1) en de hoofdlijnen van de activiteiten voor de komende vijf jaar (hoofdstuk 2). De activiteiten in het kader van het Jaarprogramma 2008 zijn beschreven in hoofdstuk 3.

Wie doen er mee?

In SIKB participeren:

BOG	Branche Organisatie van Grondbanken
Bodem+	Bodem+ (bestuurslid)
Bouwend Nederland	Bouwend Nederland
CGA	Convent van Gemeentelijke Archeologen (bestuurslid)
CUMELA	Belangenorganisatie voor ondernemingen werkzaam in de CUMELA-sector (Cultuurtechnische werken en grondverzet, Meststoffendistributie en Loonwerken in de Agrarische sector)
DVD	Dienst Vastgoed Defensie van het ministerie van Defensie
FeNeLab	Federatie Nederlandse Laboratoria, kalibratie- en inspectie-instellingen (bestuurslid)
GTI'en	Grote Technologische Instituten
IPO	Interprovinciaal Overleg (bestuurslid)
NEN	Nederlands Normalisatie-instituut
NEPROM	Vereniging van Nederlandse Projectontwikkeling Maatschappijen
NVPG	Nederlandse Vereniging van Procesmatige Grondbewerkingsbedrijven
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
ONRI	Organisatie van Raadgevende Ingenieursbureaus
RWS	Rijkswaterstaat (bestuurslid)
Stichting BSB	Stichting voor Bodemsanering van Bedrijfsterreinen
UvW	Unie van Waterschappen
VA	Vereniging Afvalbedrijven
VKB	Vereniging Kwaliteitsborging Bodemonderzoek (bestuurslid)
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VNO-NCW	Vereniging van Nederlandse Ondernemers - Nederlands Christelijk Werkgeversverbond
VOC	Verenigd Overleg van Certificatie-instellingen
VOiA	Vereniging van Ondernemers in Archeologie (bestuurslid)
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

De SIKB-organisatie in vogelvlucht

Voor het vaststellen en beheren van kwaliteitsrichtlijnen voor marktpartijen en overheden functioneren binnen SIKB vier colleges, het Centraal College van Deskundigen Bodembeheer en het Accreditatiecollege Bodembeheer, beide voor milieuhygiënisch bodembeheer, en het Centraal College van Deskundigen Archeologie voor archeologische werkzaamheden. Het bestuur vertegenwoordigt de Stichting en voert het financiële beheer. Het Programmabureau is de ondersteunende organisatie.

1. Contouren van de toekomst

1.1 Impulsen voor een betere kwaliteitsborging

Op 1 september 2007 is de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) in werking getreden en dat betekent een groeiende vraag naar archeologisch onderzoek en advies. Een goed gedocumenteerd onderzoek, een duidelijk PvE, het waardevolle bodemarchief optimaal in en ex situ beheren. Dat is wat we allemaal voorstaan. In de praktijk blijkt dit gemakkelijker gezegd dan gedaan. De afgelopen jaren zijn er door de beroepsgroep al de nodige stappen gezet in de richting van een serieuze zorg voor de kwaliteit vooruitlopend op de nieuwe Monumentenwet.

De SIKB staat voor aandacht voor de kwaliteit van archeologisch en milieuhygiënisch bodembeheer en werkt waar mogelijk aan het zinvol combineren van beide werkvelden. Dat betekent:

- Werkafspraken maken waar zij ontbreken en vereenvoudigen waar zij te ingewikkeld zijn
- Aandacht voor het individu in het werk: overdragen van kennis, kunde en kwaliteitsbewustzijn
- Toezicht op de naleving van werkafspraken

Dit Meerjarenprogramma beschrijft de activiteiten op het gebied van Archeologisch bodembeheer. Voor het Milieuhygiënisch Bodembeheer hebben we een apart meerjarenprogramma, 'Milieuhygiënisch Bodembeheer 2008-2012', opgesteld. Elk jaar schuift deze periode dus met een jaar op en dit jaar betreft het de periode 2008 – 2012.

In voorgaande meerjarenprogramma's is een **streefbeeld voor het archeologisch bestel in 2011** vastgesteld:

"een sluitende en breed gedragen organisatie van kwaliteitsborging, gericht op het optimaal functioneren van de gehele keten van activiteiten in het archeologisch bodembeheer. Dit in aanvulling op de nu al bestaande borging. Het vereist:

- *aandacht voor kwaliteitsborging bij overheid en markt*
- *aandacht voor de kwaliteit van systeem, proces en product, en voor de competentie (vakbekwaamheid) van de mensen die actief zijn in de archeologie*
- *een samenhangend en breed geaccepteerd instrumentarium, inclusief een goed werkend handhavingssysteem*
- *voortdurende aandacht voor de mogelijkheid van verdere verbeteringen (inclusief het zoeken naar synergie met kwaliteitsborging binnen milieuhygiënisch bodembeheer)".*

Het streefbeeld is gebaseerd op de volgende vijf uitgangspunten.

Uitgangspunt 1: samenwerking in de archeologische keten

Bij het archeologisch bodembeheer zijn veel partijen betrokken. Van opdrachtgever tot dienstverlener, van uitvoerder tot bevoegde overheid. Alle partijen dragen verantwoordelijkheid voor een stukje (een schakel in de keten) van het geheel. Er moet om kwaliteit worden gevraagd en er moet kwalitatief goed werk worden geleverd. Een essentiële voorwaarde daarbij is een goede samenwerking tussen partijen. SIKB biedt als netwerkorganisatie de ruimte om van gedachten te wisselen over de vraag hoe alle betrokkenen kunnen werken aan een beter archeologisch bodembeheer. En om die gedachten om te zetten in praktijkgerichte kwaliteitsafspraken.

Uitgangspunt 2: kwaliteitsborging voor kritische onderdelen

Kwaliteitszorg richt zich op alle onderdelen van het werk. Onderdelen van het werk die in belangrijke mate bepalend zijn voor het eindresultaat noemen we 'kritisch'. Het kan gaan om werkprocessen, maar ook om functie-uitoefening. Verbeteringen aan deze kritische werkprocessen en functies hebben het grootste effect op de uiteindelijke kwaliteit in de hele keten. SIKB richt zich daarom op het borgen van die kritische werkprocessen en functies. Dat betekent:

- het maken van werkafspraken, omschreven in normatieve documenten. Dit kunnen nieuwe afspraken zijn, maar ook het samenvoegen van werkafspraken van veel afzonderlijke partijen tot één algemeen geldende, overzichtelijke afspraak. Het motto hierbij is: werkafspraken maken waar zij ontbreken en vereenvoudigen waar zij te ingewikkeld zijn
- aandacht voor de mens in de archeologische uitvoering: overdragen van kennis en kunde. SIKB draagt bij aan een goede overdracht van kennis en stimuleert alle betrokkenen hun eigen verantwoordelijkheid voor de kwaliteit te nemen

Uitgangspunt 3: aandacht voor de gebruiker

SIKB wil documenten die ook echt gebruikt worden in de praktijk. Dat vereist begrijpelijke regels. Begrijpelijk voor degenen die de regels in praktijk moeten toepassen. Dat stelt eisen aan vorm en taalgebruik. Daarnaast is het zaak te voorkómen dat een onoverzichtelijke hoeveelheid regels ontstaat. Dat kunnen we alleen door aandacht te schenken aan de onderlinge samenhang tussen de documenten en aan harmonisatie van regels.

SIKB ontwikkelt regels, maar zal natuurlijk waar mogelijk gebruik maken van al bestaande documenten, zodat we geen wielen uitvinden die al bestaan. Uiteindelijk doel is een overzichtelijke, éénduidige en samenhangende set van werkafspraken voor alle aspecten van de archeologische uitvoering.

Uitgangspunt 4: prioritering op basis van praktijkbehoeften

Draagvlak voor de doelen van SIKB is van groot belang. Bij het stellen van prioriteiten voor SIKB-werkzaamheden hanteren we daarom de behoeften vanuit de archeologische sector als uitgangspunt.

Uitgangspunt 5: kwaliteitszorg kan alleen met een goede handhaving

Op de keper beschouwd is kwaliteitszorg niets meer en niets minder dan het maken van goede afspraken en het correct naleven daarvan. De hele afsprakenstructuur is daarbij zo sterk als de zwakste schakel: als één deel niet goed functioneert dan kan het hele bouwwerk uit balans raken. Accreditatie, certificering en een degelijk kwaliteitstoezicht zullen het bouwwerk op alle plaatsen versterken. Het kwaliteitstoezicht is aanvullend (gericht op preventie) op het toezicht door de overheid (gericht op het voldoen aan de publieke regelgeving in een concreet geval). Kwaliteitstoezicht en overheidstoezicht zijn uiteraard niet uitwisselbaar.

Het werken met certificaten en gecertificeerde mensen en organisaties biedt veel voordelen, een garantie op het gewenste eindresultaat is het niet. Daarbij hoeft niet te worden verzwegen dat het toezicht op de certificering bij bodem verder kan worden verbeterd, en binnen archeologie zelfs nog maar in een heel pril stadium verkeerd. Hieraan moet dus nog het nodige werk verricht worden.

Daarom blijft het van belang dat de overheid in haar rol als bevoegd gezag blijft zorgen voor een verbetering en intensivering van de handhaving. Certificeringtoezicht / accreditatietoezicht en overheidstoezicht zorgen er samen voor dat het naleefgedrag wordt vergroot. Een belangrijke succesfactor voor goed werk.

1.2 Koers

In 2007 is de langverwachte wijziging van de regelgeving in de Wet archeologische monumentenzorg in werking getreden. De WAMZ brengt de nodige veranderingen met zich mee. Het CCvD Archeologie en het SIKB-bestuur hebben het initiatief genomen tot een discussie die beoogt om een gemeenschappelijke agenda van de partijen in het archeologisch bestel te bevorderen. De eerste stap betreft het opstellen van een discussienotitie **'Verkenning van de knelpunten en oplossingsrichtingen van de archeologische monumentenzorg onder Malta'**. In deze notitie wordt de huidige situatie (mate van implementatie van het stelsel, de taakuitvoering) geëvalueerd. De conclusie is dat er de afgelopen periode veel bereikt is, maar dat het op onderdelen zeker ook beter kan. In de 'Verkenning' is een voorstel voor verdere ontwikkeling van het bestel beschreven. De focus ligt hierbij op de volgende drie oplossingsrichtingen:

- I. Verdere implementatie van het stelsel;
- II. Verdere uitwerking van het stelsel;
- III. Verbeteren van het toezicht.

De 'Verkenning' is bedoeld om de discussie te stimuleren en te concretiseren. De 'Verkenning' wordt door CCvD en SIKB-bestuur gebruikt als document bij gesprekken met andere partijen in het bestel. Het CCvD en het SIKB-bestuur hopen daarmee bij te dragen aan een gemeenschappelijke agenda en koers naar verbetering op middellange en lange termijn. Want als partijen samen werken, kunnen we op adequate wijze invulling geven aan archeologisch monumentenzorg. Uitgangspunt bij al deze stappen is het werken en onderhouden van een compleet en samenhangend kwaliteitssysteem waarvoor een breed draagvlak bestaat. Waar mogelijk wordt hierbij aangehaakt bij relevante ontwikkelingen binnen kwaliteitsborging bodembeheer. Het CCvD Archeologie en het SIKB-bestuur willen ook zelf een bijdrage leveren aan deze gemeenschappelijke koers. De wijze waarop SIKB dit gestalte wil gaan geven is beschreven in paragraaf 1.3 (lange termijn) en hoofdstuk 2 (jaar 2008).

1.3 Activiteiten in de periode 2008 – 2012 (meerjarenprogramma)

Hierboven zijn het doel en aard van de SIKB-activiteiten, het streefbeeld voor het archeologisch bestel in 2011 en de koers voor de verdere implementatie van het archeologisch bestel weergegeven. Gelet hierop zullen we ons de komende jaren vooral richten op:

Kwaliteit van de uitvoering van archeologisch onderzoek

- Verder bouwen aan de KNA (Land en Waterbodems) en onderhoud (al naar gelang de behoefte de KNA verder uitbreiden en *up to date* houden). Reageren op praktijkpunten.
- Aandacht voor de (wetenschappelijke en methodologische) inhoud door de bestaande set leidraden (*best practices*) verder uit te breiden.
- Bevorderen inzet ICT (digitale uitwisseling van data) in de archeologie. Dit betreft het bevorderen van de opslagmogelijkheden van rapportages en de foutloze / efficiënte uitwisseling van archeologische data

Kwaliteit van toetsing en toezicht door de overheid

- Het waar mogelijk objectiveren van de toetsing van de bevoegde overheden door het uitwerken van praktische handreikingen.
- Bovenstaande elementen zullen veelal deel gaan uitmaken van het eigen archeologiebeleid door gemeenten. Dit verdient aandacht voor het stimuleren van goed archeologiebeleid.

Implementatie van het stelsel door communicatie

- Voortzetting van onze bestaande voorlichtingsactiviteiten en daarbij bewust de succesvol gebleken concepten optimaal inzetten (congres, SIKBeker, website, handreikingen in de vorm van brochures).
- Bevorderen van een gemeenschappelijke agenda van partijen in het archeologisch bestel

Implementatie van het stelsel door kennisoverdracht/ scholing

- Het wegwerken van kennislacunes bij actoren binnen de KNA (ook indirect).

Implementatie privaat toezicht, in stand houden structuur

- Dit betreft het ontwikkelen en actueel houden van een beoordelingsrichtlijn en bijbehorend stelsel voor certificering, inclusief het CCvD Archeologie

2. Jaarprogramma 2008

In dit hoofdstuk worden de in 2008 uit te voeren werkzaamheden beschreven. De keuze voor het jaarprogramma 2008 is in relatie gebracht tot de drie oplossingsrichtingen, zoals die vermeld zijn in de notitie 'Verkenning':

- I. verdere implementatie van het stelsel;
- II. verdere uitwerking van het stelsel;
- III. verbeteren van het toezicht.

Het betreft zoel extra activiteiten die rechtsreeks voortvloeien uit de 'Verkenning' als reguliere activiteiten die logischerwijze binnen de betreffende oplossingsrichting passen. De keuze voor de activiteiten is het resultaat van een gedachtewisseling met het veld, vertegenwoordigd door het CCvD, en bouwt tevens voort op het jaarprogramma 2007. Zie hiervoor en voor een terugblik ook bijlage 1.

Er zijn vele onderwerpen, direct of indirect gerelateerd aan de KNA, die verbetering behoeven. Het jaarlijks beschikbare budget is echter niet toereikend om alle 'problemen' direct op te kunnen pakken. Daarom vindt jaarlijks een prioritering plaats van onderwerpen. Daarnaast lopen een aantal in 2007- of eerder opgestarte initiatieven door in 2008.

2.1 (I) Verdere implementatie van het stelsel

Extra activiteiten ter uitvoering van oplossingsrichting I:

Het stelsel is gebaseerd op de driehoek van bevoegde overheid, opdrachtgever en uitvoerder. Naast aandacht voor- en evaluatie van de vakbekwaamheid van archeologische actoren is een structurele investering vereist in niet deskundige partijen in het stelsel (lees: niet archeologen). Zij zijn immers ook investeerder of beslisser. Voor de niet-deskundige partijen (opdrachtgevers en gemeenten zonder archeoloog) is een structurele inspanning in de voorlichting van essentieel belang. Slechts een beperkt aantal gemeenten zonder archeoloog is in staat om archeologische kennis in te zetten. Veel gemeenten zijn dan ook (nog) niet in staat om als kaderstellende overheid of deskundig opdrachtgever te functioneren.

SIKB zal de communicatie naar zowel archeologen als niet-archeologen intensiveren. Rode draad daarbij is 'creëren van overzicht', 'toegankelijkheid' en 'praktische toepasbaarheid'

SIKB wil de volgende partijen als directe gesprekspartner bij de gesprekken over deze oplossingsrichting betrekken. Deze partijen zijn de belangrijkste *stakeholders* bij de implementatie van het stelsel: OCW/DCE, Rijksdienst voor Cultuurlandschap en Monumenten (RACM), Erfgoedinspectie (EGI), Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

Reguliere activiteiten ter uitvoering van oplossingsrichting I:

- Opgestart in 2007, afronding in 2008: **Belangenafweging van de in de archeologie werkzame personen zonder afgeronde academische opleiding**

Naar aanleiding van de uitspraak van de rechter in het kort geding SOB/SIKB moet een belangenafweging worden uitgevoerd door het SIKB/CCvD. Deze belangenafweging heeft betrekking op de vraag of er een redelijk evenwicht aanwezig is tussen het belang van de

opleidingseisen in de KNA en de daardoor in het gedrang komende economische belangen van in de archeologie werkzame personen. De werkzaamheden in het kader van deze afweging zijn in november 2007 van start gegaan. Het resultaat, bestaande uit een adviesrapport, wordt eind maart/begin april 2008 verwacht.

- Opgestart in 2007, doorlopend: **Scholing**

Werken met de KNA impliceert vakmanschap van de in de KNA genoemde actoren. Het maken van archeologische afwegingen en het verrichten van archeologisch veldonderzoek zijn immers kennisintensieve activiteiten die niet zijn over te doen. Is de actor namelijk niet vakkundig, dan bestaat de kans dat veel informatie verloren gaat. Het curriculum bestaat uit modules op het gebied van archeologische inhoud (materiaalkennis, bodemkunde) tot werkprocessen (werken met de KNA). Het opstellen van deze modules is in 2006 aanbesteed aan het consortium bestaande uit zowel universitaire partijen als marktpartijen. Inmiddels is het consortium omgevormd tot een stichting. Zij zijn medio 2007 gestart met het geven van de cursusmodules. De SIKB speelt hierin een faciliterende en adviserende rol en houdt toezicht op de kwaliteit van de cursussen en de kwantiteit qua aantallen deelnemers.

- Nieuw **cursus archeologie voor beleidsambtenaren (PASTA)**

De PASTA cursussen worden ingezet voor een bredere doelgroep en is daarmee niet langer alleen bedoeld voor de archeologische actoren. In 2008 zullen de modules worden uitgebreid met een module Archeologie voor beleidsambtenaren.

- Opgestart in 2005, **Data-uitwisseling / ICT**

De archeologische branche loopt achter op het gebied van duurzame borging van interoperabele en herbruikbare opslag van gegevens. Het is gewenst om die achterstand in te lopen. Dit bevordert de efficiency in de uitvoering, vermindert de kans op fouten bij het overnemen van gegevens en verbetert mogelijkheden tot analyse van gegevens ten behoeve van (grootschalig) wetenschappelijk onderzoek. In een aparte studie is in 2005 uitgewerkt hoe archeologische data beschreven kunnen worden. Het resultaat van deze studie heeft concreet geleid tot aanpassing van de nieuwe KNA middels een modulair systeem met bouwstenen. De KNA is hiermee op gebied van digitale ontwikkelingen een stuk verbeterd.

In 2007 is een concrete start gemaakt met het standaardiseren van archeologische informatie. De eerste fase bestaat uit een uitwisselingstandaard voor archeologische boorgegevens. In 2008 zal een verdere concretisering hiervan plaatsvinden in de vorm van een eerste uitwisselingsstandaard voor boorgegevens. De mogelijkheid van een koppeling aan IMKICH zal worden bezien.

- Nieuw **Leidraad Archeologie voor Waterschappen**

De waterschappen moeten de komende periode in het kader van het beleid Nationaal Bestuursakkoord Water en Ruimte voor Water veel gebieden gaan vergraven en incidenteel onder water zetten. Omdat archeologische waarden hierbij in het geding zijn en archeologie bij veel waterschappen een tamelijk nieuw onderwerp is (wettelijke verplichtingen; prioriteiten; kostenaspecten), heeft SIKB een projectvoorstel ingediend bij de Unie van Waterschappen om een *Handreiking Archeologie* te vervaardigen, specifiek bedoeld voor het waterschap als opdrachtgever van archeologisch onderzoek en tevens als beheerder van terrein(en) die gezien kunnen worden als archeologisch- en cultuurhistorisch erfgoed.

- Aandacht voor **gebruik van de handreikingen** 'Hoe kies ik voor kwaliteit bij mijn archeologische adviseur of uitvoerder?' en 'Hoe stel ik eisen aan archeologisch vooronderzoek?'

In 2008 zullen de nodige communicatieve inspanningen worden verricht om deze handreikingen verder onder de aandacht te brengen bij opdrachtgevers en bevoegde overheden ter ondersteuning van hun taak en rol in het archeologisch bestel.

2.2 (II) Inhoudelijke beleidstoepassing

Extra activiteiten ter uitvoering van oplossingsrichting II:

Gelet op de beperkte voorraad archeologisch erfgoed zijn er voor de archeologische besluitvorming twee belangrijke handvatten: fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit. Het eerste handvat is het duidelijkste. Als het archeologisch erfgoed gezien wordt als een bodemarchief zal het besluit – indien het bodemarchief voldoende fysieke kwaliteit heeft - altijd een behoud in of ex situ tot gevolg hebben. Het handvat inhoudelijke kwaliteit wordt veelal door kleinere gemeenten voorgesteld die een selectiebeleid willen toepassen. Dit handvat is veel moeizamer te operationaliseren. Het is voor gemeenten op dit moment bijna onmogelijk om gemotiveerde keuzes te maken op basis van dit handvat. De vraag ligt dan voor 'kan er wel binnen de nog spaarzame 'archeologische voorraad' geselecteerd worden?'

Vooraf voor opdrachtgevers, maar ook voor beleidsmakers is dit een probleem. Hiervoor ontbreekt namelijk in veel gevallen een duidelijk afwegingskader op basis van onderzoek en een goede argumentatie voor een inhoudelijk (selectie)beleid. Dit heeft tevens zijn weerslag op de vraagstelling bij een onderzoek (wat zijn zinvolle vragen in het PvE en waaraan worden de (inhoudelijke) resultaten vervolgens getoetst?). Pas als een gemeente van zijn eigen archeologisch bodemarchief een goed beeld heeft, m.a.w. voldoende in kaart heeft gebracht, zouden gemotiveerde beleidskeuzes gemaakt kunnen worden. Het Rijk zou hierin een stimulerende rol moeten spelen.

Door SIKB wordt daarom in 2008 via de KNA en de leidraden extra aandacht besteed aan het verder bouwen aan een goed afgewegingskader.

Via de KNA ligt de focus op de herziening van het onderdeel Waardering. Hieraan wordt Selectie toegevoegd. De keuze voor de onderzoeksmethode wordt verder gestalte gegeven via de nieuwe leidraad voor proefsleuvenonderzoek. Na het afronden van deze leidraad zijn voor de belangrijkste elementen binnen de inventarisatiefase, te weten: Boor- en proefsleuvenonderzoek methodologische leidraden beschikbaar gesteld. Evaluatie en verbetering hiervan is een doorlopend punt van aandacht en aanpassing.

Steeds meer gemeenten laten een beleids- verwachtingskaart opstellen. Daarom is het van groot belang dat archeologische gegevens op voor de gemeente geschikte kaarten aangeven kunnen worden. Dit kaartmateriaal moet inpasbaar zijn in ruimtelijke planprocessen. Op dit moment bestaat geen helder beeld van de kwaliteit van gemeentelijke beleidsverwachtingskaarten terwijl ze de basis vormen voor ruimtelijk archeologiebeleid.

Om deze reden zal door SIKB in 2008 gewerkt worden aan het laten opstellen van een leidraad voor het opstellen van archeologische verwachtingskaarten.

Naast bovengenoemde eigen initiatieven wil SIKB hierbij ook de volgende partijen als directe gesprekspartner betrekken. Zij worden als de belangrijkste *stakeholders* gezien bij de toepassing van inhoudelijk beleid: OCW/DCE, Rijksdienst voor Cultuurlandschap en Monumenten (RACM), ARCHON.

Reguliere activiteiten ter uitvoering van oplossingsrichting II:

Er bestaat een grote behoefte aan best practices voor (vernieuwende) onderzoeksmethodes dan wel de objectieve onderbouwing van bestaande. De leidraden kunnen op dit punt worden uitgebreid en ook de KNA zelf blijft op dit punt voor verbetering vatbaar.

Een belangrijk knelpunt bij de uitvoering is de waardering en selectie van vindplaatsen. Er bestaat een grote mate van interpretatieruimte door het gebrek aan criteria om de juiste keuze te kunnen maken. Door middel van leidraden en het verbeteren van de KNA op het punt waardering kan hierin verbetering worden aangebracht. De KNA gaat weliswaar niet over selectie, maar zou voorwaardenscheppend moeten zijn om beargumenteerd een goede waardering te kunnen uitvoeren en op basis daarvan te komen tot een gewogen selectieadvies. De leidraden zijn een geschikt instrument om kennis te bundelen en toegankelijk te maken voor een groeiend werkveld.

De volgende drie projecten zijn geprioriteerd door het CCvD Archeologie op 10 december 2007:

- **Herziening KNA bijlage Waarderen van vindplaatsen en gebieden**

Dit onderdeel is tijdens de laatste herziening van de KNA 3.1 niet gewijzigd. Niet alles wat wenselijk was, kon worden aangepakt. De huidige waarderingssystematiek werkt wel, maar niet optimaal. De systematiek laat alle ruimte voor een subjectieve weging op basis van een aantal waarderingcriteria zoals bijvoorbeeld de *belevingswaarde* van een vindplaats. Sinds het opstellen van deze waarderingmethode in 2000, is er sprake van voortschrijdend inzicht en zijn we voor bijvoorbeeld het aspect *fysieke gaafheid* nu wel in staat om deze op meer objectieve gronden te waarderen. Voor de archeologie en de geloofwaardigheid van uitspraken in het selectieadvies, is herziening van dit KNA onderdeel van groot belang.

- **Leidraad opstellen van archeologische verwachtingskaarten**

Er worden steeds meer archeologische verwachtingskaarten opgesteld voor gemeenten. Deze kaarten zijn de basis voor het voeren van archeologisch beleid en de zg. beleidsverwachtingskaarten. De leidraad bevat inhoudelijke richtlijnen voor het opstellen van kwalitatieve verwachtingskaarten, en richtlijnen voor de vorm cq visualiseren van de archeologische verwachting op een kaart.

- **Leidraad standaardiseren van archeologische offertes en offertetrajecten**

Er bestaat bij opdrachtgevers van archeologisch onderzoek behoefte aan meer eenduidigheid bij offertes voor archeologische werkzaamheden. Op dit moment is het bijvoorbeeld voor een opdrachtgever lastig om inzicht te krijgen of een offerte aan alle voorwaarden voldoet, maar vooral of deze volledig is, zodat aan het einde van de werkzaamheden ook aan alle voorwaarden voldaan is. Met een 'standaard' achter de hand zou eenvoudiger getoetst kunnen worden of dit ook het geval is. De leidraad behelst standaarden voor proefsleuvenonderzoek en opgravingen.

De onderstaande projecten worden indien aanvullend budget wordt gevonden eveneens in uitvoering gebracht, voor een aantal daarvan is geen aanvullend budget nodig, deze worden in ieder geval opgestart:

- **Leidraad Schepen**

Hoewel de KNA voor archeologie onder het wateroppervlak (De KNA Waterbodems) grootschalig herzien is, is het zeer wenselijk alle beschikbare kennis over het opgraven en documenteren van een schip of scheepsresten (zijnde een gesloten context) samen te vatten en beschikbaar te stellen via een leidraad Schepen.

- **Specificatie of leidraad voor Binnenstedelijk onderzoek**

Binnenstedelijke archeologie kent heel eigen aspecten op inhoudelijk en organisatorisch vlak. In de KNA 3.1 is een specificatie voor dit type onderzoek gereserveerd, maar nog niet nader ingevuld. Op basis van de uitgevoerde definitiestudie in 2005, zal deze alsnog opgesteld in toegevoegd moeten worden aan een eerstvolgende versie van de KNA.

- **Leidraad opgraven van vindplaatsen met (vuur)stenen artefacten¹**

Een kenmerk van veel steentijd vindplaatsen is dat het merendeel van de artefacten niet in grondsporen, maar als een vondstverspreiding in lithostratigrafische eenheden of bodemhorizonten wordt aangetroffen. Deze 'grondspoorloze' context van de artefacten veronderstelt een specifieke wijze van het verzamelen en registreren van vondsten om de depositie en post-depositie processen van de vindplaats in beeld te brengen. In de leidraad worden op basis van de gekozen opgravingsmethode (vakken, puntlokaties) suggesties gedaan voor het op de juiste wijze verzamelen van (vuur) steenmateriaal zoals het gebruik van grids en de wijze van registreren. (Geen aanvullend budget nodig)

- **Leidraad onderzoek van grafvelden**

Grafvelden bevatten een zeer grote en directe informatiewaarde over onze gemeenschappelijke voorouders. Er bestaan op dit moment goede methoden en technieken om grafvelden te onderzoeken en de informatiewaarde optimaal te benutten, maar deze methoden zijn nog niet gebundeld en daarmee niet breed inzetbaar. Door deze als *best practices* via een leidraad beschikbaar te stellen worden deze methoden breder inzetbaar, zodat het potentieel van elk grafveldonderzoek optimaal benut kan worden.

- **Leidraad Bodem & Archeo: archeologisch onderzoek op saneringslokaties**

Omdat met de nieuwe Wamz meer onderzoek uitgevoerd wordt, zal naar verwachting het aantal archeologische onderzoeken op saneringslokaties de komende jaren toenemen. Slechts een klein aantal partijen heeft ervaring met dit gecombineerde onderzoek. Zeker met het oog op alle technische- en veiligheidsaspecten en daarmee gepaard gaande beperkingen is een leidraad om toch goed onderzoek uit te kunnen voeren relevant. (Mogelijk uit budget bodembeheer)

- **Leidraad archeologisch onderzoek van beekdalen²**

Een terugblik op archeologisch veldwerk in de afgelopen jaren leert er in veel regio's weinig of geen aandacht is uitgegaan naar het archeologische erfgoed van beekdalen. Er zijn echter verscheidene redenen om dit erfgoed in de toekomst een structurele plaats toe te wijzen in de cyclus van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ). Daarbij kan allereerst worden gewezen op de bijzondere aard van archeologische overblijfselen in beekdalen. Voorbeelden zijn kortstondig gebruikte kampementen van jagers en verzamelaars, voordes en bruggen, depotvondsten, dumps van nederzettingsafval, voorzieningen voor de visvangst en watermolens. De leidraad voorziet in richtlijnen voor

¹ Voor het opstellen van deze leidraad is al het nodige voorwerk verricht door het RACM.

² Idem

bureauonderzoek en archeologisch veldwerk in beekdalen. (Geen aanvullend budget nodig).

2.3 (III) Verbeteren van het toezicht

Extra activiteiten ter uitvoering van oplossingsrichting III:

Om de naleving van afspraken in praktijk te bevorderen is, naast communicatie en voorlichting, ook toezicht en handhaving nodig. Dat betreft niet alleen controle en sanctioneren in strikte zin, maar het kan ook stimulerend (coachend; audittend) zijn. Adequaat toezicht op naleving van afspraken en zonodig handhavend kunnen optreden zijn ook in de archeologie onmisbaar. Dit betreft in eerste instantie het toezicht op uitvoerende partijen in het kader van de opgravingvergunning en in tweede instantie zou dit het toezicht op de taakuitvoering door gemeenten en de initiatiefnemer (2^e lijnstoezicht) moeten inhouden. Het archeologisch proces kan gezien worden als een keten van activiteiten waarin verstoorder / opdrachtgever, uitvoerder, goedkeurende overheid en toezichthoudende overheid ieder hun eigen rol spelen. Daarom ook geen kwaliteit zonder overheid. Voor een goed werkende KNA (met of zonder certificering) is er behoefte aan kwaliteitsafspraken tussen alle bovengenoemde betrokken partijen. Voor het realiseren van kwaliteit is het nodig dat eenieder wordt aangesproken op zijn verantwoordelijkheden en mogelijkheden binnen de archeologische keten.

Omdat de intensiteit van het toezicht beperkt is, is ook de pakkans (de kans dat een overtreder betrapt wordt) laag. Bovendien is er geen handhavende traditie zodat overtreders een geringe kans op straf hebben. Feitelijk wordt 'naming and shaming' op dit moment het meest toegepast. Gezien de onduidelijkheden in rollen en criteria, de toename van het aantal uitvoerende partijen en de spanningen op de opgravingsmarkt is dit echter niet voldoende.

Om deze lacunes binnen het toezicht op te heffen zouden toezichtcriteria nader uitgewerkt moeten worden, maar is bovenal het vergroten van de intensiteit van het toezicht cruciaal.

Het toezicht zou daarnaast ook een juridische basis moeten krijgen om de verstoorder aan te spreken op een zorgvuldige omgang met het bodemarchief.

SIKB zal in 2008 het draagvlak voor initiatieven ter verbetering van het toezicht peilen.

De volgende partijen worden gezien als primaire gesprekspartners voor deze oplossingsrichting: OCW/DCE, Erfgoedinspectie (EGI), RACM, Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

Reguliere activiteiten ter uitvoering van oplossingsrichting III:

- **Certificering**

De Beoordelingsrichtlijn (BRL 4000) is opgestuurd naar de Raad voor Accreditatie (RvA). Naar verwachting zal medio 2008 de vrijwillige certificering voor vergunningplichtige en de niet vergunningplichtige protocollen van de KNA een feit zijn. Dan zal tevens een discussie gevoerd moeten worden over voormalige, vrijwillige CvAK erkenningen voor de niet vergunningplichtige activiteiten binnen de KNA. De SIKB beheert de website tot op heden een lijst van vrijwillig erkende partijen die archeologische werkzaamheden uitvoeren die niet onder de vergunningplicht vallen. Dit geldt bijvoorbeeld voor partijen die specialistisch onderzoek uitvoeren en voor een aantal archeologische adviesbureaus.

Bijlage 1

Een terugblik op 2007 en waar staan we nu?

Het CCvD Archeologie

Het CCvD Archeologie is inmiddels zo'n tweeënehalf jaar actief en heeft zichzelf bewezen als een college dat aanvaard is door het archeologisch veld. Sinds de oprichting in maart 2005, is het college 16 keer bijeen geweest. Vanaf 1 februari 2007 heeft het CCvD een nieuwe voorzitter. Er is de afgelopen 2 jaar gediscussieerd of het oprichten van een Programmaraad Archeologie een zinvolle aanvulling zou kunnen zijn voor het archeologisch bodembeheer of dat deze taken ook in voldoende mate door het CCvD uitgevoerd kunnen worden. Op 10 december 2007 heeft het CCvD Archeologie het standpunt ingenomen om niet over te gaan tot het oprichten van een Programmaraad Archeologie. Dit betekent een zwaardere taak voor het CCvD Archeologie en een dikwijls volle agenda. In 2008 zullen daarom meer vergaderingen plaatsvinden.

Hoofdt thema's in 2007 waren:

- *Toepassing van de KNA in praktijk.* De KNA is door het gebruik in praktijk een levend document. Het CCvD geeft dan ook regelmatig antwoord op vragen over de KNA. Dit betreft zowel interpretatie als wijziging omwille van verbetering of actualiteiten. De resultaten zijn neergelegd in het (eerste) KNA Interpretatieblad.
- *de KNA Waterbodems.* De nieuwe versie van de KNA Waterbodems (voorheen de Maritieme KNA) is op 1 januari 2008 in werking getreden, na een eerdere openbare kritiekronde (augustus – september 2007). Er is een overgangsregeling van 6 maanden. Er kan in deze periode zowel met de versie 2.1 als met de versie 3.1 gewerkt worden. Vanaf juni 2008 kan in principe alleen nog volgens de nieuwe KNA Waterbodems gewerkt worden. Wat is er veranderd? Net als de KNA voor landarcheologie zijn in de nieuwe KNA Waterbodems alle overbodige stappen, waaronder veel controlemomenten, geschrapt (ca. 20 tot 30%). De echte kwaliteit van het werk ligt hiermee bij de actoren in het veld en op kantoor. Bij stappen binnen het proces die als kritisch zijn aangemerkt, is een actor benoemd. Met het oog op bruikbaarheid is er bewust voor gekozen om niet te verwijzen naar vergelijkbare stappen bij onderzoek op land. Een ander aspect dat meegewogen heeft bij deze keuze, is dat onderzoek onderwater binnen het 'Malta-bestel' nog in een pril stadium verkeert. Daarmee is het op onderdelen minder 'volwassen' in vergelijking met het archeologisch onderzoek op land. Met andere woorden: er is minder geschrapt. Daar tegenover staat dat de fases van onderzoek helderder van opzet zijn.
- de notitie "*Verkenning van de knelpunten en oplossingsrichtingen van de archeologische monumentenzorg onder Malta*" (zie hoofdstuk 1).
- Daarnaast hebben diverse onderwerpen op de agenda gestaan zoals de nieuwe SIKB handreiking "Hoe stel ik eisen aan archeologisch vooronderzoek" en wordt het CCvD steeds meer gezien als een gesprekspartner bij gerelateerde thema's zoals de Nationale Referentiecollectie (NRC).

Beeindiging activiteiten CvAK

Sinds 1 september 2007 moeten alle organisaties in Nederland die vergunningplichtige werkzaamheden uitvoeren, de opgravingsvergunning aanvragen bij de RACM. Deze voert een eenmalige toets uit, waarbij nauw aangeloten is bij de eisen van de KNA. Met andere woorden: aanvragers dienen op papier aan te tonen te werken conform de KNA en over voldoende ervaren personeel te beschikken (*de facto* zijn dit de leidinggevenden).

Dit betekent dat ook de toetsingswerkzaamheden zoals die tot einde 2006 werden uitgevoerd door de toetsingscommissie van het CvAK vanaf 1 september 2007 definitief

tot het verleden behoren. Het CvAK en de toetsingscommissie moeten nog formeel worden opgeheven. Dit is een taak van het ministerie van OCW.

De Beoordelingsrichtlijn en toezicht

Het CCvD heeft de beoordelingsrichtlijn voor het certificeringstoezicht vastgesteld. In november 2007 is de aanvraag tot accreditatie van het CCvD en de KNA naar de Raad voor Accreditatie verzonden. Naar verwachting zal de mogelijkheid tot vrijwillige certificering medio 2008 een feit zijn. Het ministerie van OCW heeft certificering voor vergunningplichtige activiteiten niet verplicht gesteld. Het systeem met certificering zal daarom in alle gevallen vrijwillig zijn en het toezicht op de naleving van de KNA berust dus uitsluitend bij OCW (Erfgoedinspectie). Certificering zal een aanvulling op dit toezicht kunnen zijn, en daarnaast met name voor niet-vergunningplichtige activiteiten het enige toezichtskader vormen. Ook is er op dit moment en ook in 2008 geen toezichtskader voor onderzoek conform de Maritieme KNA-KNA Waterbodems.

Scholing: PASTA-cursussen

SIKB hecht groot belang aan de kennis van het individu in het werk; overdragen van kennis, kunde en kwaliteitsbewustzijn is daarom een speerpunt. In de eerste helft van 2007 zijn de eerste PASTA cursussen van start gegaan, de concrete uitkomst van het SIKB/scholingsinitiatief. Het initiatief voorziet in een grote behoefte; inmiddels hebben enkele tientallen mensen een cursus gevolgd.

Competentie-eisen in de KNA

De tweede helft van 2007 stond in het teken van het kort geding dat door SOB Research is aangespannen tegen de SIKB, met als inzet het terzijde stellen van de competentie-eisen in de KNA. Het directe gevolg van de rechterlijke uitspraak is dat SIKB een belangenafweging moet maken cq faciliteren waarin zowel het inhoudelijk als economisch belang van personen die niet aan de eisen voldoen wordt onderzocht en vervolgens afgewogen. Inmiddels is een commissie samengesteld en is een partij aangetrokken die de economische belangenafweging gaat onderzoeken en een partij voor de inhoudelijke belangen. Beide aspecten worden verwoord in een rapport dat als advies en ter besluitvorming wordt voorgelegd aan het bestuur en CCvD van de SIKB. Volgens planning is het advies in het voorjaar van 2008 gereed.

Communicatie

Om de belangstelling voor kwaliteitszorg levend te houden organiseert SIKB jaarlijks een congres en reikt een kwaliteitsprijs (SIKBeker) uit. In 2007 bezochten ruim 400 personen het congres. De SIKBeker werd uitgereikt in de categorie 'beste archeologische beleidsplan' (de heer Groothedde van de gemeente Zutphen).

SIKB geeft periodiek een nieuwsbrief uit waarin actualiteiten op het gebied van kwaliteitszorg in de archeologie zijn beschreven. In 2007 is de nieuwsbrief 2 maal verschenen. Het belangrijkste communicatiemiddel van SIKB is de website www.SIKB.nl. Op de website zijn alle documenten van SIKB gratis downloadbaar. De website is in 2007 zo'n 2850.000 keer bezocht. Naar schatting 25% daarvan betreft archeologie. De website voorziet dus in een belangrijke communicatie-behoefte.

Niet in 2007 gerealiseerde voornemens

Niet alle voornemens voor 2007 hebben tot een concreet resultaat geleid. Zo zijn een aantal leidraden en onderdelen van de KNA die aan herziening toe zijn niet tot uitvoering gekomen. Belangrijkste reden is dat veel tijd is besteed aan zaken die niet voorzien waren, zoals de tot standkoming van notitie "Verkenning" en het kort geding dat werd aangespannen tegen SIKB.

Bijlage 2 Overzicht van documenten in beheer bij het CCvD

- **Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie**

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA)
versie 3.1

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie Waterbodems (KNA Waterbodems)
versie 2.1 en 3.1

- **Beoordelingsrichtlijn**

BRL 4000 Beoordelingsrichtlijn voor het procescertificaat voor archeologisch onderzoek

- **KNA Leidraden**

Leidraad Archeologische Veldhandleiding 2002
Leidraad Archeologie Presenteren 2003
Leidraad Archeologische Standaard Boorbeschrijving (ASB) 2005
Leidraad Model Programma van Eisen 2005
Leidraad Prospectief Booronderzoek: deel karterend 2006
Leidraad Standaard Archeologische Monitoring (SAM) 2006
Leidraad Eerste Hulp bij Kwetsbaar Vondstmateriaal 2006
Leidraad Beschrijven van archeologische monumenten 2008
Leidraad Proefsleuvenonderzoek (in prep. gereed mei 2008)

- **Handreikingen**

Hoe kies ik voor kwaliteit bij mijn archeologisch adviseur of uitvoerder?
Hoe stel ik eisen aan archeologisch vooronderzoek?
Het toepassen van de leidraad Standaard Archeologische Monitoring
Schatkamer aarde (Handreiking Aardkundige waarden)

Bijlage 3 Schema (door)lopende en nieuwe projecten 2007-2008

Onderwerp	Projectcode	Onderwerp	Opmerkingen
KWALITEIT UITVOERING			
<i>Lopend</i>	PRJ 70	BRL 4000, opzetten certificering	Aanvraag accreditatie gedaan 2007
<i>Lopend</i>	PRJ 92	Actualiseren Maritieme KNA = De nieuwe KNA Waterbodems 3.1	Vrijgave januari 2008
<i>Lopend</i>	PRJ 77	Scholing cursussen Archeologie, PASTA	Loopt tot ten minste 2010
<i>Lopend</i>	PRJ 105	Belangenafweging	Gereed voorjaar 2008
<i>Nieuw</i>	PRJ 00	Herziening KNA bijlage Waarderen en Selecteren van vindplaatsen en gebieden.	Gereed einde 2008
<i>Nieuw</i>	PRJ 00	Leidraad standaardiseren van archeologische offertes en offertetrajecten	Gereed 2008
<i>Nieuw</i>	PRJ 00	Leidraad opstellen van archeologische verwachtingskaarten	Gereed 2008
<i>Nieuw</i>	PRJ 108	Leidraad Proefsleuvenonderzoek	Start 2007
<i>Lopend</i>	PRJ 81	Uitbreiden KNA binnenstedelijk	KNA uitbreiden met spec en/of leidraad in 2008 afhankelijk budget
<i>Nieuw</i>	PRJ 00	Leidraad Schepen	Start 2008 afhankelijk van budget
<i>Nieuw</i>	PRJ 00	Leidraad archeologisch onderzoek van beekdalen	Start 2008
<i>Nieuw</i>	PRJ 00	Leidraad opgraven van vindplaatsen met (vuur)stenen artefacten	Start 2007 geen aanvullend budget noodzakelijk
OPDRACHTGEVER			
DATA			
<i>Lopend</i>	PRJ 76	definitiestudie 0101 met archeologiedata	Concretisering verwacht in 2008
COMMUNICATIE			
	Nieuwsbrief	2x nieuwsbrief archeologie@sikb.nl	
	Congres	Jaarlijks SIKB congres september 2008	
	Workshop/symposium	Voorzien: Proefsleuvenonderzoek, Waterschappen	
	Brochure	Zie PRJ 72	
	Website	Actueel houden	

Bijlage 4

Afgeronde projecten 2007

Onderwerp	Projectcode	Onderwerp	Opmerkingen
KWALITEIT UITVOERING			
	PRJ 92	KNA Waterbodems 3.1	In werking januari 2008
	PRJ 87	Herdruk Leidraad Eerste Hulp bij Kwetsbaar Vondsmateriaal	
	PRJ 76	Definitiestudie uitwisseling van archeologische gegevens	
BESTEL ALGEMEEN			
		Notitie Verkenning van de knelpunten en oplossingsrichtingen van de archeologische monumentenzorg onder Malta	
BEVOEGDE OVERHEID/OPDRACHTGEVER			
	PRJ 83	Handreiking Hoe stel ik eisen aan archeologisch vooronderzoek?	Brochure en checklists gereed eind december 2007
		Herdruk brochure Hoe kies ik voor kwaliteit bij mijn archeologisch adviseur of uitvoerder?	Update Brochure gereed eind december 2007
	PRJ 96	Schatkamer Aarde, Handreiking Aardkundige waarden.	Gereed medio 2007
COMMUNICATIE			
	Nieuwsbrief	2x nieuwsbrief	
	Congres	Jaarlijks SIKB congres 26 september 2007	
	Website	Regelmatig geactualiseerd, tevens nieuwsberichten via SNA Archweb.nl	

